

19. Olijnyk, Ju., Lopina, N., Nesterenko, V. (2020). Osoblyvosti vprovadzhennja tekhnologij dystancijnogho navchannja v medychnykh zakladakh vyshhoji osvity [Peculiarities of implementing distance learning technologies in medical institutions of higher education]. Ekstrene dystancijne navchannja v Ukraini – Emergency distance learning in Ukraine / Za red. V.M. Kukharenka, V.V. Bondarenka. Kharkiv: KP «Misjka drukarnja», 272-280 [in Ukrainian].

20. Fefer, E. I. (2009). Ocinka rivnja znanj pry vykorystanni dystancijnykh tekhnologij navchannja v stomatologhiji [Evaluation of the level of knowledge when using distance learning technologies in dentistry]. Medychna informatyka ta inzhenerija – Medical informatics and engineering, 3, 66-70 [in Ukrainian].

УДК 378.016:37

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11\(16\)-156-165](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-11(16)-156-165)

Семеняко Юлія Борисівна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Бердянський державний педагогічний університет, вулиця Шмідта, Бердянськ, Запорізька область, 71100, тел.: (050) 855-67-99, <https://orcid.org/0000-0002-4925-7662>

РОЗВИТОК «SOFT SKILLS» У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЯК НЕОБХІДНИЙ КОМПОНЕНТ ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. Проблема оптимізації процесу професійного розвитку педагогів закладів дошкільної освіти нині загострюється новими фаховими викликами, суспільними запитами, вимогами конкурентного професійного середовища. У зв'язку з цим, на основі теоретичного аналізу літератури, автором доведено актуальність розгляду проблеми формування надпрофесійних навичок у здобувачів вищої освіти.

У статті розглядається проблема розвитку soft skills майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Актором акцентовано увагу на розвиток soft skills майбутніх педагогів, оскільки вони у значній мірі впливають на соціалізацію дитини, формування її життєвої компетентності. З'ясовано роль інтерактивних технологій у процесі фахової підготовки здобувачів вищої освіти та їх вплив на такі якості особистості як: креативність, критичність мислення, цілеспрямованість, емоційний інтелект, здатність розв'язувати складні питання, проявляти лідерські якості, працювати в команді, йти на компроміс, аргументувати власну позицію, самостійно робити висновки тощо. Розкрито сутність поняття «soft skills» майбутніх фахівців, шляхи їх формування у закладі вищої освіти.

Автор статті розглядає можливості розвитку у здобувачів вищої освіти «soft skills», використовуючи 4 групи технологій інтерактивного навчання за класифікацією науковців Л. Пироженко та О. Пометун. Визначено особливості інтерактивних методів «Робота в малих групах», «Дебати», «Мозковий штурм», «Мікрофон» та їх значення з метою розвитку комунікативних навичок здобувачів, готовності до вирішення проблем, здатності аналізувати та планувати результати своєї діяльності. Дані методи займають особливе місце в процесі фахової підготовки конкурентоспроможних фахівців дошкільної освіти.

Ключові слова: «soft skills», «м'які» навички, «hard skills», майбутні вихователі, заклад дошкільної освіти, інтерактивні технології.

Semeniako Yuliia Borisivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Preschool Education Berdyansk State Pedagogical University, Shmidta Street, Berdyansk, Zaporizhzhia Region, 71100, tel: (050) 855-67-99, <https://orcid.org/0000-0002-4925-7662>

DEVELOPMENT OF «SOFT SKILLS» IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE CHILDCARE TEACHERS OF PRESCHOOL INSTITUTIONS AS A NECESSARY COMPONENT OF THEIR COMPETITIVENESS

Abstract. The problem of optimizing the process of professional development of preschool teachers is currently exacerbated by new challenges, public demands, and the requirements of a competitive professional environment. In this regard, based on a theoretical analysis of the literature, the author proves the relevance of considering the problem of developing superprofessional skills among applicants for higher education.

The article deals with the problem of developing soft skills of future teachers of preschool education institutions. The actor focused on the development of soft skills of future teachers, since they largely affect the socialization of the child, the formation of his life competence. The role of interactive technologies in the process of professional training of applicants for higher education and their influence on such personality traits as: creativity, critical thinking, purposefulness, emotional intelligence, the ability to solve complex issues, show leadership qualities, work in a team, compromise has been clarified. , argue your position, draw conclusions on your own, etc. The essence of the concept of "soft skills" of future specialists, the ways of their formation in higher education are revealed.

The author of the article considers the possibilities of developing soft skills among applicants for higher education, using 4 groups of interactive learning technologies according to the classification of scientists L. Pirozhenko and A. Pometun. The features of the interactive methods "Work in small groups", "Debates", "Brainstorming", "Microphone" and their importance for the development of communication skills of applicants, readiness to solve problems, the ability to analyze and plan the results of their activities are determined. These methods occupy a special place in the process of professional training of competitive specialists in preschool education.

Keywords: «soft skills», «hard skills», future educators, preschool education institution, interactive technologies.

Постановка проблеми. У сучасному світі інновацій та реформ, зокрема у галузі освіти, гостро постала необхідність у творчих, активних спеціалістах, які швидко та творчо вирішують поставлені завдання, гнучко реагують на мінливі умови життя та професійної діяльності. Сучасний фахівець має

володіти навичками XXI століття. Це беззаперечно впливає на переосмислення зміни базису підготовки педагогів, оскільки педагогічна освіта є важливою умовою сталого інноваційного розвитку нашої країни. Тривалий час освіта передбачала парадигму «ЗУН» (знання, уміння, навички), що включала в себе визначення номенклатури, ієрархії знань, умінь і навичок, методик їхнього опановування, контролю й оцінювання. Ця парадигма дотепер визнається значною частиною педагогічного співтовариства. Однак, новий етап розвитку освітньої системи зорієнтований на домінувати ідеї цінності індивідуума і загальнолюдських ціннісних імперативів. Для того, щоб національна освіта могла інтегруватися у світовий освітній простір, необхідно опікуватися не тільки поліпшенням матеріально-технічної бази освітніх установ, забезпеченням життя на потрібному рівні тощо, але й духовним розвитком людини, завданням формування ціннісного світу особистості, синтезом її емоцій і раціональних почуттів і мислення. Отже, в умовах активного пошуку інноваційних освітніх моделей, формується оновлений образ педагога: радника, тьютора, дослідника, новатора, фасилітатора такого, що володіє певним комплексом «soft skills», необхідним для здійснення ефективної професійно-педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки питання розвитку soft skills педагогів набуло широкого кола уваги серед науковців. У наукових працях Є. Зеєр і Л. Степанової розкрито питання впливу м'яких навичок на становлення фахівця. Науковець К. Коваль вивчала питання розвитку soft skills як ознаки успішного працевлаштування студентів. Дослідженню інших аспектів визначеної теми присвячено роботи Т. Кожушкіної (формування м'яких навичок через особистісну взаємодію), С. Наход (порівняльний аналіз soft skills та hard skills), Т. Смагіної (важливість soft skills для професійного зростання особистості), Л. Коваль (класифікація «soft skills» та можливість їх розвитку у студентів педагогічних університетів); І. Барановської (театралізована діяльність як засіб розвитку soft skills). Незначна кількість науковців висвітлюють проблему розвитку soft skills у майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки, як-от: О. Бондарчук, К. Гнезділова, О. Мешко, І. Тимофєєва, О. Фунтікова та інші.

Мета статті – обґрунтування сутності та значущості soft skills у професійному становленні й розвитку майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сьогоднішній швидкий темп розвитку суспільства і освіти змінює розуміння успішності в професійній діяльності, для якої виявляється недостатнім наявність лише ґрунтовних знань та практичних умінь. Передусім випускник закладу вищої освіти (ЗВО) має володіти прикладними та міждисциплінарними знаннями, здатністю до самоосвіти, системністю й стратегічністю мислення, вмінням співпраці та спілкування наряду з суто професійними знаннями. Проте випускники вищих

навчальних закладів не завжди відповідають цим вимогам. Необхідними стають так звані особливі навички, які називають «гнучкими», «м'якими» або «soft skills». Саме ці «м'які» навички допомагають продемонструвати та використати професійні навички на найвищому рівні. До них належать вміння спілкуватися, працювати в команді, переконувати, вирішувати проблеми, приймати рішення, керувати своїм часом, мотивувати себе та інших тощо.

Термін «soft skills» у науковій літературі трактується як («soft» – «гнучкість», «skills» – готовність діяти у змінній ситуації) гнучкі навички, тобто здатність до прийняття та реалізації нестандартного рішення у динамічній складній ситуації. Професійні навички, яких набуває здобувач освіти в процесі навчання називаються hard skills. Майбутні вихователі у педагогічному закладі вищої освіти оволодівають такими hard skills як реалізація методики навчання та виховання дітей раннього, дошкільного віку; здатність планувати освітній процес тощо. Зважаючи на те, що майбутні педагоги закладів дошкільної освіти є представниками соціономічної професії (працюють у системі «людина-людина»), hard skills не достатньо для здійснення професійної діяльності в умовах сьогодення, великого значення потребують розвиток їх soft skills.

У наукових працях наводяться різні трактування сутності soft skills і подаються їх переліки. На 48-му Всесвітньому економічному форумі в Давосі [5] були озвучені десять основних навичок, які необхідні для досягнення успіху на роботі та підйому кар'єрними сходами: комплексне розв'язання проблем; критичне мислення; креативність; уміння керувати людьми; взаємодія з людьми; емоційний інтелект; уміння формувати власну думку та приймати рішення; орієнтація на клієнтів; уміння вести переговори; гнучкість розуму (вміння швидко переключатися з однієї думки на іншу). Як бачимо, майже половина цих навичок стосується комунікативної сфери, інша частина – здібностей щодо комплексного вирішення проблем, креативності, когнітивної гнучкості та критичного мислення. Аналогічні погляди мають сучасні науковці. Так, дослідниця С. Наход трактує поняття «soft skills» як соціологічний термін, та включає у нього комплекс особистих характеристик, які сприяють професійному становленню особистості. До такого комплексу авторка відносить креативність, здатність долати шаблони та стереотипи, працювати в команді, вести її до успіху, виконувати лідерські обов'язки, створювати сприятливу атмосферу для розвитку всього колективу [1, с. 39]. У працях К. Коваль визначено наступну класифікацію soft skills:

- індивідуальні якості особистості (здатність критично мислити, налаштовуватися на позитив, чітко ставити мету та працювати на її досягнення, орієнтуватися на кінцевий результат);

- комунікаційні якості (здатність чітко та лаконічно висловлювати свою думку, ввічливо та толерантно спілкуватися, звертати увагу на культурні та національні особливості співрозмовника);

– управлінські якості (здатність працювати в команді, очолювати її, брати на себе відповідальність за рішення, які приймає колектив, працювати не тільки над своїм розвитком, але й над розвитком усіх членів команди, створювати сприятливе середовище для роботи, орієнтуватися у часовому просторі та регламентувати свої дії) [2, с. 27].

Зважаючи на різні наукові підходи до класифікації soft skills, виокремимо ті, що на нашу думку необхідні майбутнім вихователям для професійної діяльності та самореалізації: організаційні (підготовка до сприймання матеріалу, робота в потрібному темпі, організація робочого місця тощо); пізнавальні (здатність чітко висловлювати свою думку, спілкуватись під час виконання групових і колективних навчальних завдань; здатність налагоджувати соціальну взаємодію, попереджувати та розв'язувати конфлікти у професійній діяльності; здатність до визначення змісту, найбільш ефективних методів, прийомів, форм і засобів впливу на підлеглих, колег по роботі; здатність до оволодіння сучасними технологіями професійного самовиховання і саморозвитку); інформаційні (здатність до наукового аналізу педагогічних явищ і ситуацій; здатність фахово аналізувати психолого-педагогічну інформацію; уміння порівнювати навчальний матеріал, виділяти головне, встановлювати взаємозв'язки, робити висновки); контрольно-оцінні (здатність висловлювати оцінні судження; самоаналіз професійної діяльності, здатність до професійної рефлексії).

Ураховуючи вищезазначене для розвитку ключових компетентностей потрібно застосовувати такі методи навчання, які дають можливість активно взаємодіяти в освітньому процесі, вести діалог, дискусію, приймати рішення, висловлювати та захищати свою точку зору. Найкраще для цього підходять інтерактивні методи навчання. Розглянемо деякі підходи до розуміння інтерактивного навчання. Окремі дослідники (Кобернік та Терещук ред., 2008) визначають його як діалогове навчання, наголошуючи, що «інтерактивний» означає здатність особистості взаємодіяти чи перебувати в режимі бесіди, діалогу з комп'ютером або людиною. За визначенням О. Пометун, сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що освітній процес має відбуватися за умов активної взаємодії всіх його учасників, означаючи «співнавчання» [3]. Таким чином забезпечується перехід від традиційної організації навчання й увага та акцент під час заняття переноситься з викладача на здобувачів вищої освіти та їхню спільну взаємодію. Під час інтерактивного навчання розвиваються комунікативні навички й уміння, вміння та здатність працювати в команді, здатність до кооперації та співпраці.

Вивченням інтерактивних методів навчання займалися такі українські вчені, як Л. Пироженко та О. Пометун, які класифікують інтерактивні технології за формами навчання й наводять чотири групи залежно від мети заняття та форм організації діяльності студентів: інтерактивні технології

кооперованого навчання, інтерактивні технології колективно – групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань. Розглянемо можливості розвитку «soft skills» у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів використовуючи вищезазначені 4 групи технологій інтерактивного навчання [4].

Перша група – інтерактивні технології кооперованого навчання, які зорієнтовані на спільну діяльність з метою досягнення загальних цілей. У процесі взаємодії здобувачі освіти прагнуть одержати результати, вигідні для них особисто та для інших членів групи. На відміну від колективно-групового кооперативним називається навчання в невеликих групах для забезпечення найбільш ефективного освітнього процесу. Сутність кооперативного навчання полягає в отриманні інструкції від викладача та об'єднання в невеликі групи або пари. Студенти виконують отримане завдання доки всі члени групи не виконають його успішно. Важливим елементом кооперативного навчання є обробка та обговорення результатів роботи груп або пар. Тобто відбувається аналіз співпраці членів груп або пар й визначаються способи поліпшення ефективності роботи. Таким чином в процесі кооперативного навчання розвиваються навички керівництва, прийняття рішень, вироблення довіри, спілкування й улагодження конфліктів.

Залежно від змісту та мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп. Наприклад, метод «Діалог» передбачає спільний пошук групами згодженого рішення який включає протистояння та критику позицій інших груп. Використовуючи «Синтез думок» передбачається, що після об'єднання в групи й виконання завдання здобувачі передають свій варіант іншим групам для доповнення його своїми думками та підкреслення пунктів, з якими не згодні. Ефективним є застосування прийому «Командний пошук інформації» (як правило тієї, що доповнює подану викладачем інформацію, матеріал попереднього заняття або як відповідь на запитання). Метод «Коло ідей» передбачає вирішення гострих суперечливих ідей із залученням всіх студентів до обговорення поставленого питання. Групи виконують однакове завдання, яке складається з декількох питань (позицій), які згодом представляють один одному.

До другої групи – колективно – групових технологій навчання, належать такі, що передбачають одночасну спільну роботи всієї групи. Залежно від змісту та мети навчання можливі різні варіанти організації роботи груп, як-от:

- обговорення проблеми в загальному колі – метою даної технології є прояснення певних положень, актуалізація опорних знань, обговорення складних або проблемних питань у навчальному матеріалі.
- «Мікрофон» – різновид загально групового обговорення, при якому викладач пропонує здобувачам швидко висловити свою думку з певного питання в уявний імпровізований мікрофон, який передається від студента до

студента по мірі того, як кожен висловлює свою думку.

- «Незакінчене речення» – прийом, який дає можливість відпрацювати форми висловлення власних думок та ідей й порівнювати їх з іншими. Використовуючи уявний мікрофон, викладач формулює незакінчене речення й пропонує студентам закінчити його. Кожний наступний учасник обговорення повинен починати свій виступ із запропонованої формули. Використання такої методики дає змогу долати стереотипи, вільніше висловлювати свої думки, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

- «Brain storming» («мозковий штурм») – має на меті зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учасників дискусії протягом обмеженого періоду часу. Ідея полягає у тому, що одна група здобувачів (генератори ідей) висловлюють якомога більше ідей, а інша група (експерти) дають їм оцінку, відбирають найбільш цінні думки та ідеї. Мозковий штурм спонукає студентів проявляти уяву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки.

- «Навчаючи – вчусь» використовується у вивченні блоку інформації або в узагальненні та повторенні вивченого. Він дає можливість здобувачам освіти взяти участь у передачі своїх знань одногрупникам. Сутність цього методу полягає в тому, що викладач готує інформаційні картки щодо теми заняття та роздає по одній картці кожному студенту. Впродовж декількох хвилин вони читають інформацію на картці. Після цього передбачається переміщення по аудиторії та ознайомлення зі своєю інформацією інших одногрупників. Студент може одночасно говорити лише з однією особою. Завдання полягає в тому, щоб поділитися своїм фактом і самому отримати інформацію від іншого студента. У відведений час варто забезпечити спілкування кожного студента з максимальною кількістю інших для отримання якомога більшої інформації. Після того як студенти звершають цю вправу, їм потрібно запропонувати розповісти, відтворити отриману інформацію.

- «Ажурна пилка» дає можливість працювати разом, щоб вивчити значну кількість інформації за короткий проміжок часу, а також заохочує студентів допомагати один одному й вчитися навчаючи. Сутність даного методу полягає в тому, що викладач розподіляє студентів на «домашні» групи, які отримують завдання, вивчають та обговорюють свій матеріал. Потім викладач об'єднує студентів у нові групи, та студенти становляться експертами з тієї теми, що вивчалася в «домашній групі». Далі здобувачі по черзі мають за визначений викладачем час якісно і в повному обсязі донести інформацію до членів інших груп та сприйняти нову інформацію від представників інших груп. Студенти повертаються в «домашні групи», де мають поділитися новою інформацією. По закінченню обміну інформацією виробляються спільні висновки та рішення. Таким чином, за допомогою

методу «Ажурна пилка» за короткий проміжок часу можна отримати велику кількість інформації. Даний метод заохочує студентів допомагати один одному та вчитися, навчаючи.

Третя група – технології ситуативного моделювання – це побудова освітнього процесу за допомогою включення у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Ігрова модель навчання покликана реалізувати наступні цілі: забезпечення контролю виведення емоцій; надання студентам можливості самовизначення; надихання і допомога розвитку творчої уяви; надання можливості зростання навичок співробітництва в соціальному аспекті; надання можливості висловлювати свої думки. Дано характеристику найбільш поширеним інтерактивним іграм. Імітаційні ігри розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми, а стимуляція дає можливість студентам глибоко вжитися в проблему, зрозуміти її із середини. Метою методу «Рольова гра» є визначення ставлення до конкретної життєвої ситуації, набуття досвіду шляхом гри та навчанні через досвід.

До четвертої групи належать технології опрацювання дискусійних питань. В процесі фахової підготовки майбутніх вихователів ефективним є використання такого методу як дискусія (передбачає публічне обговорення якогось суперечливого питання, сприяє розвитку критичного мислення, дає можливість визначити власну позицію, формує навички відстоювати власну думку та поглиблює знання з обговорюваної проблеми). До технологій опрацювання дискусійних питань відносяться:

- «Метод прес» використовується при обговоренні дискусійних питань та при проведенні вправ, у яких потрібно чітко аргументувати визначену позицію з проблеми, що обговорюється. За допомогою даного методу здобувачі навчаються формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі та переконувати інших.

- Метод «Кути» демонструє різноманіття поглядів на проблему, що вивчається, або після опанування студентами певною інформацією з проблеми й усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо їх вирішення.

- Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу має на меті отримання студентами навичок публічного виступу та дискутування, висловлення й захисту власної позиції, формування особистої активності.

З метою розвитку soft skills майбутніх вихователів можна використовувати творчі завдання та педагогічні ситуації, наприклад: 1) Ви методист (завідувачка) закладу дошкільної освіти. Якими мотиваційними засобами можете скористатися для стимулювання ефективної праці підлеглих? 2) Розробіть буклет «Правила нетикету з колегами та батьками»; 3) Підготуйте виступ у форматі TED «Взаємодія в колективі: як спілкуватися без конфліктів і отримувати насолоду від роботи»; 4) Складіть програму

удосконалення своїх педагогічних умінь і здібностей; 5) Підготуйте есе на одну з запропонованих тем: «Мої суперздібності: мотивувати, надихати, розвивати», «Як розвивати soft skills дітей за допомогою нових технологій?», «Моя особиста чарівність у діловому спілкуванні», «Харизма та імідж керівника закладу дошкільної освіти» тощо.

Висновки. На сучасному етапі реформування освіти постає нагальна потреба у якісній підготовці майбутніх вихователів як компетентних фахівців, які здатні знаходити рішення в будь-яких професійних та життєвих ситуаціях, та володіють не тільки комплексом «hard skills», а й «soft skills». Наявність «м'яких» навичок передбачає уміння успішно здійснювати міжособистісну взаємодію, розвиток емоційного інтелекту, формуванню творчого і критичного мислення, оволодіння технологіями особистісно-професійного самовдосконалення і саморозвитку.

Розвиток «soft skills» здобувачів освіти вимагає від викладача зміни формату та технологій взаємодії на заняттях. Для студентів вже не такі цікаві традиційні форми занять. При проектуванні форм взаємодії зі студентами важливо враховувати сучасні тенденції. Таким чином заохочення майбутніх педагогів до активної бесіди, використання на заняттях дискусійних методів роботи, спільна реалізація проектів, участь у творчих заходах, розвиток навичок самопрезентації є ефективним прикладом використання інтерактивних методів навчання та розвитку таких «гнучких навичок» як комунікабельність, аргументація, адаптивність, самоконтроль, винахідливість, самодисципліна, командна робота. Отже, з вищезазначеного можна зробити висновок, що володіння навичками «soft skills» дозволить досягти успіху у майбутній професійній педагогічній діяльності.

Література:

1. Наход С. А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. Драгоманова*. 2018. С. 39.
2. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162-167.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. К.: «Видавництво А. С. К.», 2004. 192 с.
4. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. No 3(27). С.137–145.
5. Stewart C., Wall A., Marciniec, S. Mixedsignals: Do college graduates have the soft skillsthat employers want? In *Competition Forum.American Society for Competitiveness*. 2016. 14(2), 276–281. Available at: https://www.researchgate.net/publication/316066488_Mixed_Signals_Do_College_Graduates_Have_the_Soft_Skills_That_Employers_Want (Дата звернення 30.09.2022)

References:

1. Nahod S. A. Znachushhist «soft skills» dlja profesijnogo stanovlennja majbutnih fahivciv socionomichnih profesij. *Naukovij chasopis nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M. Dragomanova*. 2018. S. 39. [in Ukrainian].